

Indrukwekkend en haast onverdraaglijk

Film van Sarah Morris over aanslag Olympische Spelen 1972

[Achtergrond](#) - 21 augustus 2008 - Auteur: Carina de Jonge

(21 augustus 2008) In 1972 verstoorde een bloedige Palestijnse terreuractie de tot dan toe zo vreedzaam verlopen Olympische Spelen in München. Over de feitelijke toedracht lopen de meningen nog steeds uiteen. Kunstenaars Sarah Morris verwerkte dit gegeven tot een ongemakkelijke film.

'Heiter': de dikke Van Dale geeft naast 'helder' ook 'blijmoedig', 'vrolijk' en 'opgewekt' als equivalent van deze moeilijk vertaalbare gemoedstoestand. Als 'heitere Spiele' hadden de Olympische Spelen van 1972 de geschiedenis in moeten gaan.

Kosten noch moeite waren gespaard om te zorgen dat de Münchener Olympiade een radicale breuk zou vormen met de herinnering aan de door Hitler als propagandamiddel misbruikte Spelen van 1936 in Berlijn. Maar het liep anders.

Gemaskerde terroristen

Op de vroege ochtend van 5 september 1972 dringen acht leden van het Palestijns commando Zwarte September het verblijf van de Israëliëse sporters in het Olympisch dorp binnen. Nog geen 24 uur later eindigt op het vliegveld Fürstenfeldbruck nabij München de gijzelingsactie, die sindsdien als 'het bloedbad van München' bekend staat: elf van de twintig gijzelaars, vijf terroristen en een Duitse politieagent komen om het leven.

Tot op de dag van vandaag getuigt het luchtige, door architect Günter Benisch ontworpen Olympisch stadion van de droom van vrolijke, onbezorgde Spelen. Maar op weg naar het populaire Olympiapark kan geen Münchener langs het voormalig Israëliëse sporterskwartier in de Conollystraße komen zonder onwillekeurig even aan die beelden van de gemaskerde terrorist op het balkon te denken.

Beelden die destijds de wereld schokten.

Haarscherpe patronen

Architectuur en wat die met mensen doet, de kloof tussen de boodschap en hoe deze uiteindelijk overkomt, tussen ontwerp en feitelijke gang van zaken: deze onderwerpen zijn belangrijke drijfveren achter het werk van de Amerikaanse beeldend kunstenaar Sarah Morris (1967) die het bloedbad van 1972 in haar

gelijknamige film centraal stelt. Deze ging dit voorjaar in het Münchense museum Lenbachhaus in première.

Als middel dient Morris de technisch perfecte weergave van patronen. Zoals in '2028 (rings)' dat naar aanleiding van de Olympische Spelen in China is ontstaan en dat op acht grote panelen ringmotieven varieert in de typische, door de alomtegenwoordige smog gedempte kleuren van de stad Peking. Ook in Morris' films over steden spelen veelal ruimtelijke patronen een hoofdrol - die Morris op het bewerkelijke 35-mm-bioscoopformaat haarscherp vastlegt.

Onderzoek naar een film over de Spelen in China, waaraan zij momenteel nog werkt, confronteerde Morris met de geschiedenis van de Münchense Spelen. Gefascineerd als zij was door de tragedie van München besloot zij eerst '1972' te draaien, dat zij als verhaal over mislukte plannen ziet.

In het 38 minuten durende '1972' ligt het accent vergeleken bij haar eerdere films meer op historische dan op ruimtelijke patronen - al zijn de laatste nog steeds indrukwekkend aanwezig, als Morris bijvoorbeeld de camera langs de eindeloze rijen pastelkleurige bankjes in het Olympiastadion laat glijden.

De subtiel onheilspellende soundtrack van Morris' echtgenoot, de kunstenaar Liam Gillick, vormt een bevreemdend contrast met het vrolijke jaren-zeventig design van vormgever Otl Aicher.

Het grootste deel van de film bestaat echter uit het verhaal van Georg Sieber die als psychologisch adviseur verantwoordelijk was voor de politiestrategie tijdens de Spelen maar kort na de bekendmaking van de gijzelingsactie zijn functie neerlegde.

Ongebruikt rampenplan

Door Georg Sieber aan het woord te laten, legt '1972' een dubbele scenariobrek bloot. Niet alleen doorkruist de aanslag met geweld het concept van de 'vrolijke spelen'. Zelfs het door Sieber opgestelde rampenplan blijft ongebruikt in de la liggen.

En dat terwijl in het ongeveer dertig rampscenario's omvattende draaiboek onder meer een gedetailleerde beschrijving voorkwam van een typische PLO-aanslag, compleet met psychologische daderprofielen. Dit scenario bleek angstaanjagend precies te kloppen.

Naast deze twee synchrone gevallen van planafwijking biedt Morris een derde perspectief door bovendien de geschiedenis in het spel te brengen. Bij

haar onderzoek voor '1972' zegt Morris op veel ongepubliceerde, elkaar deels tegensprekende bronnen te zijn gestuit.

In plaats van deze tegen elkaar uit te spelen, kanaliseert Morris alle tegenstrijdigheden in de moeilijk onder één noemer te brengen figuur Sieber. De vroegere linkse studentenactivist geldt als uitvinder van de 'Münchense strategie', het deëscalerend optreden van de politie tijdens massabijeenkomsten.

Bij studentendemonstraties in de jaren zestig had deze methode zo'n succes dat de mediagenieke Sieber als - inmiddels zelfstandige - deskundige nog steeds een fel begeerd interviewpartner is - voor het laatst bij de G8-top in Heiligendamm.

Maar op een anti-terreurinzet was de in lichtblauwe designeruniformen gehulde Olympische brigade destijds niet voorbereid. Achteraf zegt Sieber dat het de Israëliërs waren die het commando overnamen en van de Beierse agenten het onmogelijke verlangden. Om die reden zou hij geweigerd hebben het bloedbad te verantwoorden dat hij allang zag aankomen.

Ondraaglijke twijfels

Sieber heeft een nuchtere, glasheldere manier van vertellen die in eerste instantie meeslepend is. Maar gaandeweg komen de twijfels. Zodra bijvoorbeeld opvalt dat rechtsonder in beeld constant de houten Pinocchiofiguur op Siebers bureau te zien is, komt ook de innemende verteller in een ander daglicht te staan.

Ondanks deze subtiele twijfel die de film zaait, ontbreekt een tweede standpunt: niet eens dat van de filmmaakster valt precies te bepalen, zoals ook de camerapositie in de opnamen van het Olympiastadion niet te lokaliseren is.

Dat maakt het kijken naar '1972' op den duur haast onverdraaglijk: na bijna veertig minuten luisteren naar Sieber dringen zich steeds meer vragen op die de film op bijna treiterige wijze onbeantwoord laat. Is het bijvoorbeeld echt toeval, zoals Sieber beweert, dat de aanslag tegen Israël uitgerekend op Duits grondgebied plaatsvond?

Net als bij Morris' schilderijen ontstaat de impuls door die gladde oppervlakte heen te prikken om te zien wat erachter zit. Maar vergeleken bij haar eerdere werk bezit '1972' door de aandacht voor het historische een extra dimensie.

Met het bloedbad van München heeft zij gekozen voor een controversieel hoofdstuk, waarvan eindeloos veel versies in omloop zijn - Steven Spielbergs zorgeloos feit en fictie vermengende 'Munich' vormt slechts de kroon op die verwarring. En Morris' versie is zeker één van de interessantste bijdrages aan het

debat: door meer vragen op te werpen dan antwoorden te geven.

Carina de Jonge promoveert in München en schrijft regelmatig voor het Duitslandweb.

'1972' is nog tot en met 14 september te zien in het Lenbachhaus, München en tot en met 6 september bij de Sarah Morris-tentoonstelling in White Cube Mason's Yard, Londen.

Afbeeldingen:

[ez3kiel, www.flickr.com](http://www.flickr.com/photos/e3kiel/)

[negative_space, www.flickr.com](http://www.flickr.com/photos/negative_space/)

[Detlef Schobert, www.flickr.com](http://www.flickr.com/photos/detlef_schobert/)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/950/indrukwekkend-en-haast-onverdraaglijk>